

потворні маркери доби; 7) ускладнена наративна структура, коли горизонт очікування читача постійно відсувається, бо детективна інтрига триває до фіналу роману, а прийом замовчування забезпечує тривання таємниці; 8) майстерний синтез кількох сюжетних ліній, а отже, минулого й майбутнього в національному контексті.

Таким чином, ретродетектив «Корона на одну ніч» Надії Гуменюк, презентуючи типовий тематичний модус «авантюрно-пригодницької історії, часто романтизованої, з виразно акцентованою любовною лінією» [1, с. 15], демонструє специфіку жіночого письма в сучасній українській детективній прозі. Письменниця пропонує свою успішну формулу ретродетективного бестселера: вправна (штудерна) книжка – автор-інтелектуал – задоволений читач.

Список літератури

1. Бригадир Я. Український ретродетектив початку XXI століття: генеза і жанрові особливості: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 20 с.
2. Гуменюк Н. Корона на одну ніч: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 320 с.
3. Літературознавча енциклопедія: у 2-х томах. Т. 1 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 608 с.

УДК

Леся Вашиків,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної
літератур і методик їх навчання
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
filolog027@elr.tnpu.edu.ua

**ВАСИЛЬ СІМОВИЧ – АВТОР ПЕРЕДМОВ
ДО ВИДАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИКИ**

Тези присвячені характеристиці літературознавчої діяльності В. Сімовича, зокрема, аналізові його передмов до видань української класики (переважно у видавництві Якова Оренштайна «Українська Накладня» у Ляйпцігу).

Ключові слова: українське письменство, літературознавство, критика, передмова, видання.

Великий український учений, визначний культурний діяч В. Сімович належить до числа тих творчих постатей, чий внесок у духовну скарбівню України переоцінити неможливо. Наше завдання – з'ясувати роль ученого в розвитку української науки про літературу. Відомо, що студії літературознавчі були для В. Сімовича заняттям переважно принагідним, однак від того не стали менш важливими чи менш цінними. Ба більше: з висоти часу маємо усі підстави твердити, що його продуктивна участь у видавничій сфері сприяла духовно-інтелектуальному зростанню читацької аудиторії як в Україні, так і поза її межами.

У період Першої світової війни і згодом В. Сімович інтенсивно співпрацює спершу з «Союзом Визволення України» (Відень), а упродовж 1920-1923 рр. з видавництвом Якова Оренштайна «Українська Накладня» у Ляйпцігу, в якому був редактором. І там, і там яскраво виявився літературознавчий хист ученого, зокрема як автора численних передмов до видань української класики. Погоджуємося із думкою Ф. Погребенника, що «В. Сімович у цей складний для України час був одним із найактивніших працівників на ниві українського культурного життя в еміграції» [3, с. 13]. Варто зауважити, що в зазначену добу був учений і критиком літературним і, водночас, істориком рідного письменства, адже писав численні праці (причому у різних жанрах) «як про явища літературного процесу минулого, так і про біжучі події» [3, с. 14]. Його діяльність збагачувала українське книгознавство, українську бібліографію, українське перекладознавство, словом – сприяла розвитку української науки про літературу, про стан і особливості розвитку українського художнього слова. Це тим більше важливо, коли мати на оці час творення В. Сімовичем його літературознавчих праць: наперекір абсолютно несприятливій ситуації В. Сімович разом з Б. Лепким, А.

Крушельницьким та іншими подвижниками, утверджував здобутки української культури в Австрії та Німеччині.

Позиціонуючи В. Сімовича як автора передмов до видань української класики, беремо до уваги його праці про таких письменників, як Т. Шевченко, І. Франко, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, М. Кропивницький, І. Тобілевич (Карпенко-Карий). Поза увагою залишаємо його внесок у репрезентацію творчих постатей Лесі Українки, В. Стефаника, Б. Лепкого, О. Маковея та інших визначних сучасників ученого.

Літературознавчий спадок дає підстави говорити про Шевченкіану В. Сімовича: він – автор передмов до народного видання «Кобзаря» (Катеринослав; Кам'янець; Ляйпціг, 1921); до повісті «Артист» (Київ; Ляйпціг, 1921); до повісті «Музика» (Київ; Ляйпціг, 1921); до поеми «Гайдамаки» (Київ; Ляйпціг, 1923); до поеми «Великий льох» (Відень, 1915). Наукову Франкіану В. Сімовича складає низка праць, з-поміж яких виокремлюємо передмови: до повісті І. Франка «Перехресні стежки» (Київ; Ляйпціг; «Українська Накладня», 1920); до повісті «Захар Беркут» (Київ; Ляйпціг; «Українська Накладня», 1920); до повісті «Основи суспільності» (Київ; Ляйпціг; «Українська Накладня», 1922). Усі франкознавчі статті і більшість шевченкознавчих В. Сімович підписав псевдонімом Василь Верниволя.

Окремої уваги вартує характеристика змісту і форм праці В. Сімовича в «Українській Накладні». Її власником і засновником був Яків Оренштайн. Саме «Українська Накладня» видавала універсальну бібліотеку під назвою «Загальна Бібліотека» – з 1903 р. в Коломиї, а з 1919 – у Берліні. Відомо, що до 1932 р. вийшло 230 томів. Більшість праць В. Сімовича, написаних для згаданого видавництва, була підписана іменем Василь Верниволя / В. Верниволя.

1920 року в «Українській Накладні» вийшли «Хмари» І. Нечуя-Левицького, а 1922 року – «Кайдашева сім'я». Прикметно, що кожна зі згаданих передмов має епіграфом слова твору, причому такі, що визначають його ідейну сутність. Цікавим, на нашу думку, є покликання на працю М.

Костомарова «Дві руські народності» в аналізі «Хмар»: В. Сімович трактує образи Дашковича і Воздвиженського як «щось на зразок живої ілюстрації» до згаданої праці [див.: 4, с. 344]. У характеристиці «Кайдашевої сім'ї» (вона прикметна широким літературознавчим контекстом – покликання на П. Житецького, І. Франка, О. Огоновського та ін.) вражає формулювання головної ідеї. «Той авторський протест кривдженої одиниці, він лежить в основі «Кайдашевої сім'ї» [4, с. 347], – вважає В. Сімович, називаючи повість найкращою в спадщині І. Нечуя-Левицького, а разом «одною з перл українського письменства» [4, с. 347]. Прикметна й заувага вченого про мову твору – «багата, цвітуча, поетична, з безліччю народних образів, повна, де треба, неколючого гумору, а де – чутливості, повна народних приказок, порівнянь, слів із народних пісень, та зразкова українська мова...» [4, с. 349].

Передмова до видання «Лихих людей» Панаса Мирного прикметна мінімалізмом уваг літературознавчих. Представляючи українському читачеві «видання з ряду третє» (перше – Женева, 1877; друге – Львів, 1900), автор праці акцентує увагу на мові твору: він пише про форми, «водностайнені» у пропонованому виданні; фонетичні явища і «всі явно московські слова», що були замінені відповідними українськими. Слушною вважаємо і згадку про відсутність видання повісті Панаса Мирного «на самій Україні», де твору «звичайно, ніколи не була б пропустила московська царська цензура» [4, с. 359]. З приводу сказаного цікава новітня праця сучасної вченої [1].

Написав В. Сімович передмови і до видань творів драматургійних. Серед них: «М. Кропивницький. По ревізії» (Київ; Ляйпціг, 1921); «Тобілевич І. Бурлака (Чабан)» (Київ; Ляйпціг, 1922); «Тобілевич І. (Карпенко-Карий). Житейське море» (Київ; Ляйпціг, 1923). Знання канонів літературних жанрів дозволило В. Сімовичеві, поряд із визнанням заслуг, висловлювати й критичні міркування на зразок: «Драми Кропивницького являються рядом поодиноких чудових картин, списаних такою чудовою народньою мовою, з такою силою жартів та приказок, із таким свіжим гумором, розмови пливають так невимушено гладко, що на тому ніхто з українських драматургів з

Кропивницьким не може зрівнятися. У тому діялозі, у цих поодиноких картинках ціла сила Кропивницького. Зате ж не все ці картини зі собою як слід пов'язувані, щоби творити одну одноцільну драму, не все події, як треба, умотивовані, психологія дійових осіб не глибока – і тим відрізняється він від свого молодшого товариша, великого драматурга Івана Тобілевича, кожна драма якого заокруглена, душевні переживання дійових осіб грають найважливішу роль» [4, с. 351].

У передмові до публікації водевіля М. Кропивницького зауважуємо дві речі: 1) біографія завершує передмову – і це сприймається несподівано добре; 2) жанрово «По ревізії» трактується автором передмови як «етюд ув одній дії» [4, с. 351]. У тому «одноцільному малюнку», поза горілкою, поза легкістю і поверховістю, якою, на перший погляд, «продиханий етюд», – «людина мусить ізжахнутися від тої голої правди-кривди, в якій потопає під таким начальством бідне безпомічне українське село!» [4, с. 351]. Вочевидь саме таке прозирання у глибину конфлікту, художньо вивершеного у «По ревізії», не дало ученому підстав жанрово означити твір як водевіль.

Аналізуючи один із найбільш ранніх творів І. Тобілевича (Карпенка-Карого) «Бурлака» (1883), В. Сімович зауважує його характеристичність – «виявляє громадський і політичний світогляд» драматурга. Цікавим є й спостереження того, що московська цензура краще розуміла, що несе з собою «Бурлака», «ніж, може, українське громадянство» [4, с. 354]. В. Сімович-лінгвіст стверджує, що своєю мовою у «Бурлаці» І. Тобілевич відрізнявся від усіх драматургів-корифеїв: «Вона скрізь сильна, відповідно поважна, але й природна, без патетичних вигуків й непотрібних відскоків у бік сантименталізму чи комізму – при тому досить чиста народня мова Херсонщини» [4, с. 357]. І якщо «Бурлака» трактується ученим як заповідь великого таланту, то «Житейське море» (в його характеристиці виразно акцентується справедливий зв'язок із «Суєтою») – ця остання річ драматурга – «є твір, як картина, закінчений, думка автора переведена, сам він своєю лебединою піснею... співає пеан природі, селу та сільському життю» [4, с.

359], співає не як романтик, співає як чоловік, котрим «хвилі бурхливого житейського моря не раз били немилосердно о скелисті береги та часто викидали його розбитого, на піскові лави...» [4, с. 359]. Отже, це твір-доказ, доказ як драматург І. Тобілевич (Карпенко-Карий) «справжнив» заповіді – зробив це із мистецьким хистом, запевнивши сценічний успіх своїм творам на довгі часи.

Таким чином, більшість передмов, написаних В. Сімовичем до видань творів українських класиків (переважно письменників другої половини ХІХ ст.), мали цілковито конкретну причину для появи друком – дати українському читачеві (зазвичай західноукраїнському) уявлення про автора і його твір, про умови життя і основні етапи творчого шляху письменника. Переконана, нема підстав всеохопно зараховувати проаналізовані тут праці (передні слова) до зразків науково-популярного стилю. Більшість із цих статей, попри орієнтацію на широкий читацький загал, відзначаються ґрунтовністю і глибиною, «інкрустовані» спостереженнями фахового лінгвіста над мовною палітрою видаваних творів, оперті на блискуче володіння предметом аналізу, насажені любов'ю до рідного письменства в особах усіх авторів, передмови до видань яких випало писати В. Сімовичу поза межами України, однак завжди з Україною в серці.

Список літератури

1. Агеєва В. За лаштунками імперії. Есеї про українсько-російські культурні відносини. Київ : Віхола, 2022. 356 с.
2. Вашків Л. Жанр передмови у літературознавчій практиці Богдана Лепкого. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Літературознавство: матеріали міжнародної наук. конф. «Богдан Лепкий у полікультурному дискурсі Європи та Америки»* за ред. д.ф.н., проф. М.П. Ткачука. Тернопіль : ТНПУ, 2017. Вип. 47. С. 217-229.
3. Погребенник Ф. Василь Сімович – український вчений і громадсько-культурний діяч. *Сімович В. Праці : у 2 т. Т. 2: Літературознавство. Культура. Чернівці : Книги – ХХІ, 2005. С. 11-22.*
4. Сімович В. *Праці : у 2 т. Т. 2: Літературознавство. Культура. Чернівці : Книги – ХХІ, 2005. 904 с.*